

VÁLÁS ÉS KAPCSOLATBOMLÁS A MAI MAGYAR TÁRSADALOMBAN – KUTATÁSOK, NYITOTT KÉRDÉSEK

Tóth Olga

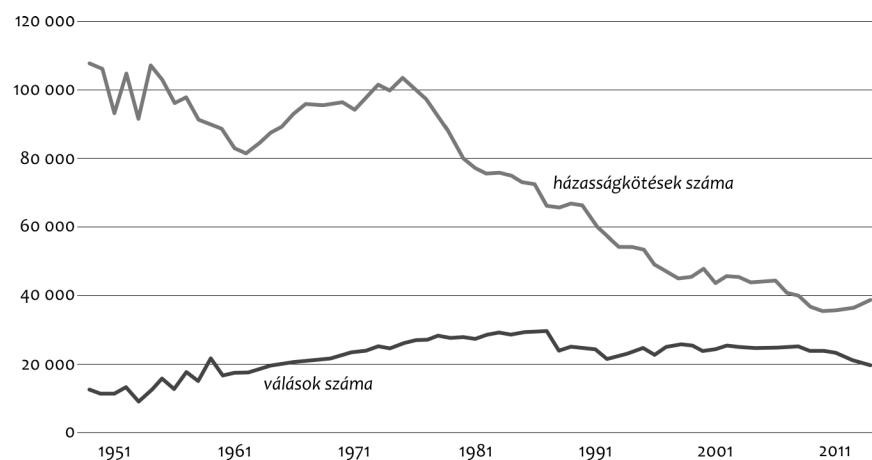
PhD, tudományos főmunkatárs,
MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet
toth.olga@tk.mta.hu

Háttér: a házasságkötések és válások száma

A család aktuális kérdéseivel foglalkozó jelentős európai társadalomkutatókat tömörítő *network*, a Familyplatform 2010-ben széles körűen áttekintette a családkutatások aktuális trendjeit, és összegyűjtötte a megválaszolatlan vagy csak kevésbé megválaszolt kutatási kérdéseket. (URL1) A tanulmányban a válás, a kapcsolatbomlás és a különköltözés kérdésköre fontossága miatt külön fejezetet kapott.

Magyarországon a többi európai országhoz hasonlóan, a válás és kapcsolatbomlás kérdése a lakosság jelentős részét érintő társadalmi jelenség. A házasságkötések és válások számának hosszú távú idősorai szemléletesen mutatják (lásd az 1. ábrát), hogy a ma tapasztalt változások, trendek nem új keletűek a magyar társadalomban.

A házasságkötések száma az 1961-es mélyponttól 1975-ig szinte folyamatos emelkedést mutatott. 1975-ben a házasságkötések száma

1. ábra • A házasságkötések és válások abszolút száma Magyarországon 1949–2014

Forrás: KSH Demográfiai Évkönyv 2013 (2014)

megközelítette az 1954-es értéket, abban az évben közel 104 000 pár házasodott össze. Ezután viszont meglehetősen meredek csökkenést tapasztalhatunk, ami a 2000-es évek végén érte el a mélypontját. 2010-ben mindössze 35 520 házasságkötés történt, ami alig több, mint harmada az 1975-ös értéknek. A 2011-től elindult enyhe emelkedésről még korai lenne megállapítani, mennyire tartós.

A házasságkötések számát egy adott időszakban számos tényező befolyásolja. Az egyik legfontosabb mérőszám a házasodási korban lévő nőtlenek/hajadonok száma. Az 1970-es évek közepén érzékelhető házasodási csúcs jelentős mértékben összefügg azzal, hogy az 1950-es évek közepén született nagy létszámú korosztály éppen ekkorra jutott házasodási korba. Egy másik fontos tényező az első házasságkötés kulturálisan elfogadott életkora. Ez az 1970-es években a nyugat-európai országokhoz viszonyítva Magyarországon alacsony volt, átlagosan 21,6 év a nők és 24,5 év a férfiak esetében (KSH, 2014). Az első házasságkötés jól követte ebben az időszakban a legmagasabb iskolai végzettség megszerzésének életkorát is. Vizsgálatok azt mutatták, hogy tipikusan két-három évvel ez után házasodtak meg mind a férfiak, mind a nők. A válás vagy megözvegyülés utáni újraházasodás elterjedtsége és általában a házasságtól eltérő együttélési formák társadalmi elfogadottsága szintén befolyásolja a házasságkötések számát. Emellett kiemelendő, hogy a házasság gazdasági, jogi és szociálpolitikai eszközökkel történő preferálása szintén a házasságkötések számának emelkedését segítheti elő.

A házasságkötések számának látványos csökkenése mindezen tényezők együttes hatására következett be az elmúlt három évtizedben. Bár az 1970-es évek második fele háza-

sodási csúcsot hozott, ez nem járt együtt a gyermekvállalás növekvő számával. A gyermekvállalási kedv korábban elkezdődött csökkenése nem állt meg, így húsz-huszonöt év múlva, tehát a 2000-es évek elejére a vártnál alacsonyabb volt a még nem házas fiatalok abszolút száma. Ezzel párhuzamosan növekedett az első házasságkötés átlagos életkora: ez 2000-ben 24,7 év volt a nők és 27,2 év a férfiak esetében, az értékek pedig tovább növe 2013-ra elérték a 29,5 évet a nőknél és a 32,3 évet férfiaknál. Csökkent az elváltak, özvegyek újraházasodása is. Míg 1970-ben ezer elvált és özvegy férfi közül 86,3 házasodott újra, ez az érték 2013-ra 15,8 lett. A nők esetében a csökkenés kevésbé látványos, mivel az özvegy és elvált nők újraházasodási esélye korábban is elmaradt a férfiakétól (1970-ben 20,7 és 2013-ban 6,2 újraházasodás jutott ezer elvált és özvegy nőre.) A nők iskolai végzettsége az időszak folyamán lényegesen emelkedett, és a házasságkötés jogi aktuusa elszakadt az iskola befejezésétől. Végül, de nem utolsósorban a társadalom egésze lényegesen elfogadóbbá vált a házasságtól eltérő együttélési formák iránt, azaz minél fiatalabb korosztályokat vizsgálunk, annál gyakoribb körükben az, hogy első (és gyakran későbbi) tartós párkapcsolatuk nem házasság.

A válások abszolút száma az 1950-es évekbeli ingadozás után 1963-tól szinte folyamatos emelkedést mutat 1987-ig, amikor közel harmincezer pár válását mondta ki a bíróság. 1988-tól 2009-ig a válások száma évi 23–25 000 között ingadozott, majd ekkortól lassú csökkenést tapasztalhatunk. 2014-ben 19 576 válást regisztráltak (KSH, 2014).

A válások viszonylag magas száma elsősorban a házasságkötések számának csökkenésével párhuzamosan szemlélve jelzi a társadalom változó viszonyát a hagyományos

párkapcsolati formához, a házassághoz. 1970-ben a teljes válási arányszám¹ 0,25 volt, csúcspontját 2008-ban érte el, majd csökkenve napjainkra 0,42 az értéke (Földházi, 2015). Száz napjainkban kötött házasságból tehát negyvenkettő válással végződik, ha a jelenlegi trendek nem változnak meg. Nem csupán a teljes válási arányszám értéke figyelmeztet arra, hogy a válás a népesség jelentős hányadát érintő társadalmi jelenség. A válásokat és az elváló személyeket jellemző adatok tovább árnyalják a válásról alkotott képünket.

2013-ban a válások 57,7%-a olyan házaspárok esetében következett be, akiknek van közös kiskorú gyerekük, a válás által érintett kiskorú gyerekek száma ebben az évben 18 244 fő volt.² 1980-ban az elváló férfiak 55%-a 35 év alatti volt. Napjainkra ez az érték 18%-ra csökkent. A nők esetében hasonlóan markáns az életkori változás. 1980-ban az elváló nők 65,1%-a volt 35 év alatti, napjainkban pedig 29,4%. Ez a jelenség részben a házasságkötési életkor feljebb tolódásával magyarázható. Emellett azonban az elváló párok „idősödésében” szerepet játszik a házasság tartamában bekövetkezett változás is. 1980-ban az összes válás 62%-át a házasságkötéstől számított első kilenc évben mondták ki. A húsz évnél hosszabb ideje megkötött házasságok felbontása az összes válás 13,1%-át tette ki. 2013-ra azonban ez alapvetően megváltozott. Ebben az évben az összes felbontott házasság 39,6%-a volt tíz évnél rövidebb időtartamú. Ezzel párhuzamosan az összes válás 28%-a húsz évnél

régebben megkötött házasságot érintett. A korai házassodás és gyors (korai) válás mintázatát tehát napjainkra a késői házassodás és időben elhúzódó, bármilyen életkorban előforduló válás mintázata váltotta fel.

Válás, kapcsolatbomlás, különélés

A válás a demográfiai adatgyűjtésekben egyszeri jogi aktusként jelenik meg, ugyanakkor ilyen jól regisztrált adatok csupán a házasságok bomlásáról gyűjthetők. Napjainkban azonban a párkapcsolatok egyre növekvő hányada élettársi kapcsolat, az évente születő gyerekek 46%-a (KSH, 2014) is házasságon kívüli kapcsolatból származik. A házasság nélküli együttélés egyre többek választása. A 2011-es népszámlálás adatai alapján a hatvan évnél fiatalabb korcsoportokban mindenütt 10% feletti az élettársi kapcsolatban élők aránya (Murinkó – Spéder, 2015).

Az élettársi kapcsolatokat a demográfiai irodalom hagyományosan bomlékonyabbnak tartja, mint a házasságot. Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül, hogy az élettársi kapcsolat nem egyszerűen a házassággal párhuzamba állítható másik párkapcsolati forma, hanem önmagában is összetett, igen eltérő élethelyzeteket rejtő kategória. Napjainkban a fiatalok túlnyomó többségének első tartós párkapcsolata házasság nélküli együttélés. E párkapcsolatok egy része eleve a véglegesség igénye nélkül kötötték, vagy legalábbis mindkét fél nyitva hagyja a kapcsolat felbomlásának lehetőségét. Más részüik egyfajta próbaházasságként működik, és egy idő után (tipikusan az első gyerek megszületésekor) házassággá alakul. Ugyanakkor egyre több az olyan élettársi kapcsolat is, amit eleve hosszabb távra, a házasság alternatívjaként terveznek.

Az élettársi kapcsolat mellett az utóbbi két évtizedben további párkapcsolati formák

is elterjedtek. Ezek közül a leggyakoribb a magyarul látogató kapcsolatnak nevezett LAT (*Living Apart Together*) kapcsolat. A látogató kapcsolat jellemzője, hogy a pár a külvilág előtt is vállaltan összetartozónak vallja magát, ugyanakkor különböző okok miatt nem élnek egy háztartásban. Ez a különélés lehet ideiglenes és összefügghet például a külföldi munkavállalással, ugyanakkor az is előfordulhat, hogy a külön háztartás fenntartása tudatos döntés. További, a korábbi évtizedekben kevésbé vagy egyáltalán nem elterjedt párkapcsolati, együttélési formákat különböztet meg a szociológiai irodalom aszerint, hogy élnek-e gyerekek együtt a párral.

A különféle párkapcsolati formák számbavétele éppen változékonyságuk és kategóriákba nehezen sorolható vonásaik miatt nehéz. A longitudinális nagymintás panelvizsgálatok³ adatai adnak leginkább lehetőséget arra, hogy ezekről a párkapcsolati formákról képet alkothassunk. Szükség lenne azonban további célzott szociológiai vizsgálatokra, melyek a házasságtól (és az élettársi kapcsolattól) eltérő párkapcsolati formák elterjedtségére, belső dinamikájára és felbomlására irányulnának.

A válás és a kapcsolatbomlás szociológiai kutatása

A válással kapcsolatos demográfia vizsgálatok átfogó képet adnak a válások és kapcsolatbomlások számáról és főbb jellemzőiről. Ezen a téren naprakész információkkal rendelkezünk. A válással kapcsolatos szociológiai vizsgálatok mennyisége azonban a probléma súlyához képest nem megfelelő Magyarországon. Nem csupán a korábban említett sokszínű párkap-

³ Pl. a KSH Életünk fordulópontjai társadalmi, demográfiai panelfelvétel egymást követő adatfelvételei.

csolati formák feltárása hiányzik, hanem az is, hogy ezek működése és esetleges felbomlása miképpen hat az érintettek életére. Érdeemes lenne tehát nem csupán a válással, hanem a kapcsolatbomlással is tágabban foglalkozni.

A nemzetközi szakirodalomban a válással kapcsolatos kutatások többsége három egymással összefüggő, de a kutatási fókusz más-más elhelyező területre összpontosul:

- a válás makrotársadalmi és kapcsolati okait feltérképező kutatásokra,
- a válás utólagos hatásaira és
- magára a válás folyamatára.

Az utóbbi években Magyarországon főleg az első csoportba tartozó vizsgálatok készültek, a párkapcsolatok stabilitását és instabilitását érintve (Szél, 2010; Pilinszki, 2014). Ezek a kutatások meggyőzően bizonyították, hogy a párkapcsolat minősége, a tradicionális munkamegosztás elfogadása/elvetése, a vallásosság, a munka és magánélet összehangolásának lehetősége, a pár eltérő vagy egyező értékrendje és normarendszere a nemi szerepeket illetően mind kiemelkedő szerepet játszanak abban, hogy egy házasságot mennyire veszélyeztetni a felbomlás. Természetesen a téma feltárása ezekkel a vizsgálatokkal nem fejeződött be, számos további nyitott kérdés maradt. Fontos lenne a kapcsolatbomlás további tényezőit is feltárni, illetve a házasságtól eltérő egyéb párkapcsolati formákban élők kapcsolatbomlásáról is hasonló információkat gyűjteni.

A kapcsolatbomlás szorosan összefügg a családi, párkapcsolati együttélés dinamikájával. Ez azonban nehezen kutatható terület. Mind az operacionalizálás, mind a megfelelő módszer megtalálása és konzekvens alkalmazása komoly kihívást jelent. Mivel napjainkban szerencsére már nem a vétkességi elv alapján döntenek a bíróságok a válás kimonodásáról, keveset tudunk arról, hogy ténylege-

¹ Teljes válási arányszám: azt mutatja, hogy a megfigyelt időszakban kötött házasságokból mekkora hányad végződik válással, ha az adott naptári év házasságtartam-specifikus válási arányszámait változatlanul fennmaradnának (KSH, 2014, 47.).

² A bekezdés adatainak forrása: Monostori et al., 2015; KSH, 2014.

sen milyen együttélési konfliktusok, összeférhetetlenségek vezetnek a váláshoz, és ezek felbuknának-e a válási folyamatban? Hogyan függenek össze a hatalmi viszonyok a párkapcsolatban a válással, kapcsolatbomlással? Milyen módon függenek össze a párkapcsolat alapításakor meglévő elvárások a kapcsolat romlásával és a válással?

A válással kapcsolatos kutatások fókuszában leggyakrabban az a témakör áll, hogy miképpen hat a válás az érintettekre. (Kovács et al., 2013) Nem csupán a közvélemény feltehetően, de gyakran a kutatások egyik alaphipotézise is az, hogy a válás negatív hatást gyakorol a család felnőtt és gyermek tagjaira egyaránt. Ugyanakkor a felbomló párkapcsolatok számának tömeges növekedésével párhuzamosan az is nyilvánvalóvá vált, hogy ez a feltevés túlságosan leegyszerűsítő.

Az elmúlt évtizedekben számos vizsgálat mutatta be, hogy a válás a gyerekek életére, lelki egészségére, tanulmányi eredményére negatívan hathat, esetenként növeli a deviáns viselkedés kockázatát. Az újabb kutatások azonban ennél a sommás állításnál lényegesen árnyaltabb képet rajzolnak. A válás negatív hatása változó mértékű, időtartamú lehet. Bizonyos jól mérhető, objektív tényezők (mint a gyerek neme, életkora, testvérek sorrendje stb.) mellett hatással van erre a párkapcsolat minősége az együttélés idején (a negatív hatások egy része nem a válásból, hanem a korábban megromlott és/vagy erőszakos párkapcsolatból ered) és nem utolsósorban a válási folyamat hossza, a szülők közötti konfliktusok iránya és mélysége.

2012-ben befejezett nemzetközi összehasonlító vizsgálatunk (Albert – Tóth, 2012) a 14-17 éves korosztály szerfogyasztásával és bűnelkövetésével foglalkozott. A középiskolások többek között arra a kérdésre válaszoltak,

hogy elkövettek-e már életük során különféle konkrétan felsorolt enyhébb-súlyosabb szabálysértéseket, bűncselekményeket. Nagyon logikus (és a korábbi szakirodalommal is bőségesen alátámasztható) hipotézis volt, hogy az a gyerek hajlamosabb a kriminalizálódásra, aki nem teljes családban él, hiszen a család véd. Adatbázisunk azonban a család-szerkezet és a deviáns viselkedés között nem talált összefüggést. Azt azonban sikerült bizonyítani, hogy az növelte szignifikánsan a kriminalizálódás esélyét, ha nem volt *anymaként viselkedő személy* a gyerek körül. Tehát például a csupán anyjuk által nevelt gyerekek nem mutatkoztak hajlamosabbnak a bűnelkövetésre, mint az anyjukkal és apjukkal is együtt élők.

Az elvált felnőtt partnerek között számos rendezendő konfliktus merülhet fel, melyek hosszabb távon is negatív hatást gyakorolhatnak testi és lelki egészségükre, anyagi helyzetükre, későbbi párkapcsolataikra. A válás jelentős anyagi helyzetromlással járhat együtt. A gyerekfelügyeletet megkapó szülő (gyakrabban az anya) számára a munkavállalás és a gyereknevelés összehangolása, valamint a lakásfenntartás és mindennapi kiadások előteremtése problematikus lehet. Különösen akkor nagy ennek a veszélye, ha a másik szülő objektív vagy szubjektív okok miatt nem fizet gyerektartást, vagy nagyon keveset fizet. A férfiak esetében a közös lakás elvesztését szokás kiemelni, ami megnöveli az anyagi el lehetetlenülés, végső soron akár a teljes társadalmi lecsúszás veszélyét.

A válás hat a benne érintettek kapcsolathálója is. A magyar társadalom hagyományosan számít a nagyszülők részvételére a kisgyerekek gondozásában. Fontos kérdés, hogy a válás ténye és a válási folyamat miképpen hat a nagyszülők és unokáik közötti kapcsolatra,

a nagyszülők gyerekneveléshez kapcsolódó anyagi és egyéb hozzájárulására? Milyen intézményi vagy informális segítséget kaphatnak a válásban érintettek ahhoz, hogy különféle veszteségeiket (anyagi, érzelmi, kapcsolati, társas támogatási stb.) feldolgozzák?

A harmadik kutatási terület, maga a válási folyamat, Magyarországon eddig kevés figyelmet kapott. Ez azért sajnálatos, mert a válás negatív hatásai gyakran összefüggésben vannak azzal, hogy a válások egy része elhúzódó és konfliktusokkal telített. Fontos lenne megismerni a váló feleket és az államot képviselő szakembereket (jogi szakemberek: bírák, ügyvédek; a segítő szakmákban dolgozók: családsegítők, gyámügyi hivatalok szakemberei; igazságügyi szakértők; krízisintervencióban dolgozók; mediációt végzők stb.) válási folyamatban betöltött szerepét. Igen keveset tudunk arról, hogy ők milyen beállítottsággal rendelkeznek a párkapcsolatokkal és a válásokkal kapcsolatban? Mennyire tudják függetleníteni magukat a nemi sztereotípiáktól? Van-e elegendő idejük, tudásuk és szándékuk arra, hogy mélységében ismerjék meg a felek álláspontját és valódi helyzetét egy konfliktusos válás esetén? Hol vannak azok a kritikus pontok, ahol a szakemberek javíthatnak, vagy épp ronthatnak a válási folyamat minőségén?

Különösen fontos ez a kérdés azoknál a válásoknál, ahol az együttélés során partnerés/vagy gyerekbántalmazás történt. A bántalmazó kapcsolatok felbomlásakor a szakirodalom szerint mind a bántalmazott felnőtt, mind a gyerek veszélyeztetettsége nőhet. A bántalmazás a válási folyamat során gyakran fokozódik, a bántalmazott fél elköltözése tovább növeli a feszültséget. Az sem ritka,

hogy a gyerek a szülők közti harc keresztútjébe kerül, és az érte folyó harc éppen a válásban részt vevő intézmények, szakemberek „segítségével” mérgesedik el. A válás tehát miközben megszüntethet egy nem megfelelően működő kapcsolatot, ugyanakkor – legalábbis időlegesen – növelheti a kapcsolatokban meglévő feszültséget. Fontos lenne tudni, hogy a válással professzionálisan foglalkozók milyen esetekben tompítják vagy épp erősítik ezt a veszélyt.

Összefoglalás

Összefoglalóan tehát megállapíthatjuk, hogy a válás ma is, akárcsak évtizedek óta, sokakat érintő, egyéni, családi és társadalmi feszültségeket generáló kérdés. Mivel napjainkban a válás nem ritka, keveseket érintő esemény, hatása sem nevezhető egyirányúnak. Az elmérgesedett, véglegesen kiüresedett kapcsolatok felbontása esélyt teremt az emberek számára új párkapcsolat építésére. Ugyanakkor a válás a benne érintett felnőttek és gyerekek életét mindenképpen megváltoztatja, nemritkán negatív irányba. A válást leíró demográfiai adatok alkalmasak arra, hogy felhívják a figyelmet a probléma súlyára. Ugyanakkor többet kellene tudnunk a házasságtól eltérő párkapcsolati formák bomlásáról, a válást megelőző családi dinamikáról és a válásban közreműködő szakemberek tevékenységéről. A prevencióhoz, a párkapcsolatok minőségének javításához, a konfliktusos válások számának csökkentéséhez is további vizsgálatok szükségesek.

Kulcsszavak: *válás, kapcsolatbomlás, különélés, párkapcsolati (in)stabilitás*

IRODALOM

- Albert Fruzsina – Tóth Olga (2012): *A fiatalok bűnelkövetői és erőszakos viselkedése: Kutatási eredmények és prevenció megközelítések*. MTA SzKI, Budapest • http://www.youprev.eu/pdf/YouPrev_National_Report_HU.pdf
- Földházi Erzsébet (2015): Válás és szétválás. In: Monostori Judit – Öri P. – Spéder Zs. (szerk.) (2015) *Demográfiai portré 2015. Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. KSH–NKI, Budapest, 27–39. • <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/download/2485/2483>
- Kovács Éva – Balog P. – Mészáros E. – Kopp M. (2013): A házastársi, élettársi és elvált családi állapot összefüggései a mentális egészséggel. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*. 14, 3, 205–230. • <http://dx.doi.org/10.1556/Mental.14.2013.3.2>
- KSH (2014): *Demográfiai Évkönyv 2013*. KSH, Budapest • <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2013.pdf>

- Monostori Judit – Öri P. – Spéder Zs. (szerk.) (2015) *Demográfiai portré 2015. Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. KSH–NKI, Budapest • <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/download/2485/2483>
- Murinkó Livia – Spéder Zsolt: Monostori Judit – Öri P. – Spéder Zs. (szerk.) (2015) *Demográfiai portré 2015. Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. KSH–NKI, Budapest, 9–26. • <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/download/2485/2483>
- Pilinszki Attila (2014): *A párkapcsolati instabilitást meghatározó tényezők*. Doktori dolgozat. ELTE, Bp. • https://www.researchgate.net/publication/269465900_A_parkapcsolati_instabilitast_meghatarozo_tenyezok_Doktori_ertekezes_Determinants_of_Partnership_Instability_Dissertation
- Szél Bernadett (2010): *A párkapcsolati összetartást segítő minták elemzése*. Doktori dolgozat. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest • http://phd.lib.uni-corvinus.hu/541/1/szel_bernadett.pdf
- URL: www.familyplatform.eu

AZ ASSZISZTÁLT REPRODUKCIÓS ELJÁRÁSOK ELTERJEDTSÉGE ÉS ELFOGADOTTSÁGA MAGYARORSZÁGON, EURÓPAI KITEKINTÉSBEN

Szalma Ivett

PhD, posztdoktori kutató,
Swiss Centre of Expertise in the Social Sciences (FORS)
Ivett.szalma@unil.ch

I. Bevezetés

Egyre későbbi életkorra tolódik ki az első gyermek megszületésének az életkora, amely súlyosbíthatja a nem szándékos gyermektelenség arányát, hiszen a nők termékenysége csökken az életkor előrehaladtával. Az asszisztált reprodukciós eljárások (ART – Assisted Reproduction Technologies) így segíthetnek azoknak a nőknek is, akik későbbi életkorban szeretnének gyermeket vállalni. Figyelembe véve, hogy a legtöbb európai országban nagyon alacsony a termékenység, néha az ART-ra nemcsak egyéni szinten tekintenek, amely segít gyerekekhez juttatni nem saját szándékukból gyermektelenekeket, hanem makroszinten olyan eszközzé vált, amely növelheti a termékenységi rátát. Így az ART-tal kapcsolatos attitűdök vizsgálata nemcsak egyéni szinten fontos, hanem családpolitikai relevanciája is lehet. Különösen annak a fényében, hogy világviszonylatban mintegy ötmillió gyermek született az elmúlt négy évtizedben (Adamson et al., 2013), míg „Magyarországon a születendő gyermekek kb. 1,5–2%-a IVF-kezelést követően fogan” (EÜM, 2010, 6467.).

Az asszisztált reprodukciós eljárások témáját vizsgálva számos nehézségbe ütközhet a kutató, ugyanis a technika fejlődésével az ART gyűjtőfogalommá vált, amely többféle eljárást takar, attól függően, hogy a beavatkozás a nő testén vagy azon kívül történik, illetve, hogy az eljáráshoz szükség van-e idegen ivarsejt donor(ok) bevonására. Ezek jelentős különbséget okozhatnak, mind a jogi szabályozás, mind az ezzel kapcsolatos attitűdvizsgálatok terén. Svájcban például a jogi szabályozás tiltja a petesejt-donorságot,¹ így nem teszi lehetővé, hogy azon párok részt vegyenek asszisztált reprodukciós eljárásokban, ahol a nők valamilyen petefészkek-rendellenességgel küzdenek. A mesterséges megtermékenyítéssel kapcsolatos attitűdöket is befolyásolhatja az eljárások sokfélesége, például sokan azon az alapon utasítják el a mesterséges megtermékenyítési eljárást, hogy általa lehetővé válhat, hogy valakinek nem saját biológiai gyermeke

¹ Ez a férfiak és a nők közötti egyenlőség kérdését is felveti, hiszen a spermasejtet lehet adományozni. Ebből a nézőpontból a férfiaknak több lehetőségük van arra, hogy egészségi probléma esetén apává váljanak, mint a nőknek.